I

— Віддай! Ну, Птичкін, оддай!

Маленький, нашорошений, як розгніване кошеня, Вітя Непосида аж спітнів, намагаючись наздогнати Птичкіна.

А Птичкін, голосно сміючись, невтомно бігав по подвір'ю, на мить спинявся, підкидаючи в долонях новенький шкіряний гаманець, і гукав:

— А ти наздожени — я й віддам! — і знову кидався бігти.

— Ну, Птичкін, одда-ай, Птичкін, тебе ж як людину просять, а ти...

Від безсилля і образи у Вітьчиному голосі щось ніби тріснуло, і хлопець мимоволі схлипнув.

— М-мумочка! — насмішкувато процідив Птичкін.— Чом же ти такий слабенький вродився? Ну, на, бери вже, бери!

Птичкін простягнув до Вітьки руку, але тільки-но той підійшов, Птичкін підкинув гаманець високо вгору:

— Ха-ха-ха! Полетів твій гаманець, крильця в нього виросли!

Вітя мовчки підняв з землі забруднений гаманець:

— Собака ти, Птичкін, от ти хто!

— Ну, ну! — обурився Птичкін.— Спробуй повтори — будеш зуби збирати!

— А ти... ти... От я на тебе Акбара випущу, тоді побачимо, хто зуби збиратиме! — і Вітька звитяжно засміявся, уявивши, як Птичкін тікатиме від Акбара.

— Ану тебе! — раптом втратив Птичкін інтерес до Віті і пішов геть, насвистуючи якусь веселу пісеньку. Птичкін завжди тільки свистів, бо слів не вмів запам'ятати. Та йому цього й не хотілось. Досить уже того, що доводилося зубрити напам'ять вірші, англійські слова й історичні дати.

Історичні дати — це було найгірше. Птичкін сидів за столом, підібгавши під себе ліву ногу, і важко ворушив губами:

— Договір Олега з греками був... договір Олега з греками був...

Він сам від себе закрив долонею сторінку в підручнику і щосили намагався пригадати, коли все ж таки був договір Олега з греками.

Птичкін уявляв князя в шоломі і греків, страшенно схожих на тих, що їх бачив він у фільмі про Одіссея, вони, звичайно, як Одіссей, намагалися схитрувати, але Олег розумів їхні хитрощі і суворо дивився на греків з-під важкого шолома. Це було давно, страшенно давно, але коли саме, Птичкін не міг пригадати.

— Ех,— зітхнув хлопець,— дірява голова!

Він поволі, ніби боячись, що хтось зловить його на цьому вчинку, зсунув з книжки руку:

— У 911... 911... 911...

З кухні в кімнату ввійшла мама.

— Винеси сміття, Шурко, і будемо вечеряти.

Шурко невдоволено промимрив щось, сповз із стільця і рушив виконувати мамине прохання. Перед вхідними дверима він побачив маму Непосиди. Мама Непосиди не була схожа на себе. Обличчя її витягнулось, якось навіть перекосилось, аж Шурко зачудовано хмикнув.

— А, ти вдома! — голосно сказала вона.— А мама твоя е?

— Є,— сказав Птичкін.— Ми зараз будемо вечеряти.

— Мене зовсім не цікавить, чим ви збираєтесь займатись! — вибухнула Вітьчина мама.— Поверни негайно гроші! Куди ти їх подів?

З-за Шуркового плеча виглянула мама. Вона була маленька, ще трохи — і Шурко стане вищий за неї, ніби він дорослий, а вона школярка.

— Зайдіть, будь ласка, до кімнати,— попросила мама своїм звичайним тихим голосом.— Які гроші? Про що тут мова?

— У гаманці були гроші. І вони зникли. Три карбованці. Де ти їх подів, хулігане?

Шурко. мовчав. Така вже в нього була звичка: мовчати, коли дорослі кричать.

— Поясніть, будь ласка,— ще тихіше попросила мама.— Я нічого не можу зрозуміти.

— Що тут розуміти! Вітя взяв гаманець, новенький гаманець, такий, знаєте, кашкетик, він хотів показати хлопцям цей гаманець, а ваш син відібрав од нього гаманець, силоміць відняв, а коли віддав, то грошей там не було.

— Добре,—ледь чутно мовила мама, і на щоках її виступили дві круглі рожеві плями,— я поговорю з своїм сином, і... І якщо він узяв ці гроші, то він сьогодні ж їх вам поверне.

— Ну от,— замкнувши двері, мовила мама,— спершу були розбиті вікна, бійки з хлопчаками, вибух у класі і ще багато іншого... А тепер — гроші... Вкрадені гроші! Піди знайди їх і віднеси, чуєш?

— Я не брав! — похмуро, не дивлячись на матір, відповів Птичкін.— Щоб мені здохнути, коли я їх брав! Звідки я знаю, де вони!

Мама не запитала, де він вчиться так говорити: щоб мені здохнути! — вона тільки зітхнула:

— Спробуй все-таки знайти.

А потім відвернулася, зітерла з брови щось невидиме і пішла знову на кухню. Звідти смачно пахло підсмаженою картоплею і салом, але Шурко не пішов вечеряти. Він сів на стілець і вперто, до скрипу, зціпив зуби.

— Договір Олега з греками був підписаний 911 року,— голосно сказав Шурко і ще раз зціпив зуби.

II

Ще не стемніло, а всі хлопці в дворі вже знали про пригоду з гаманцем.

— Ой ти ж! — сказав, присвиснувши, Олег.— І ти навіть не запримітив, як він їх звідти витяг? Ну й спритний Птичкін!

— Це він двадцять разів зможе подивитись "Чапаєва"! — позаздрив Мишко.

— Дурні! — розсердився на них Марко.— Тут крадіжка, а вони про кіно!

Тільки Санько мовчав. Він стояв, заклавши руки в кишені, й уважно дивився на Вітьку. Так уважно, ніби ніколи досі не бачив плосконосого Вітьчиного обличчя.

Вітька сидів на лавці, біля його ніг лежав Акбар, поклавши на широкі лапи велику квадратну голову. Акбар мав три золоті медалі, і Вітька пишався ними, ніби це йому дали на виставці медаль, а но псу Акбару.

— А нащо ти брав з дому гаманець? — раптом запитав Санько.

— Чого ти причепився? — спалахнув раптом Вітя.— Я ж усе розповідав...

— Того я причепився, що ти брешет! Не брав Птичкін у тебе грошей, нащо йому твої погані гроші з твого поганого гаманця!

— Дурень! — тоненько скрикнув Вітя.— То я що ж, по-твоєму, сам у себе гроші вкрав?

— Не знаю, де гроші поділись, та тільки не міг їх Птичкін узяти!

Птичкін дивився на них крізь вікно на третьому поверсі і здогадувався, що говорять про гаманець. На столі лежала розгорнута книжка, на все життя, мабуть, затямив Птичкін, що договір Олега з греками був підписаний 911 року, але нічого більше не лізло в голову.

Птичкін почухав потилицю, подумав, ще раз почухав потилицю, щось сказав сам до себе, а потім відчинив шафу і витяг коробку від черевиків, де лежали всякі його скарби: старий складаний ножик, цвяхи, шматок пемзи, крейда, якісь залізячки і клешня краба. Шурко понишпорив у коробці, витяг щось і заховав до кишені. А потім вийшов з кімнати, тихо відчинив вхідні двері і пішов униз, на другий поверх, де жив Вітя, його батьки і пес Акбар.

— Хто там?

— Я. Птичкін Шура.

— Ну? Знайшов гроші? — Вітьчина мама стояла на порозі, а Шурко напроти неї.

— Ага. Знайшов,— і Шурко простягнув їй маленький пакуночок.

Вітьчина мама підозріло подивилась на Шурка:

— Всі тут?

Але Птичкін не відповів. Він присвиснув, сів на поруччя і вітром сковзнув униз.

— Все! — гукнув Шурко у двір, не наближаючись до гурту.— Можеш заспокоїтись: я вже віддав твоїй мамі гроші!

— Що, Санько, дарма старався? — зловтішно усміхнувся Вітя.

— Лопух ти,— процідив Санько.

III

Через тиждень, здавалося, ніхто вже й не пам'ятав про цю історію. Привітно всміхалася Шурковій мамі при зустрічі мама Віті, а Шуркова їй у відповідь ввічливо бажала доброго дня. Хлопці в дворі грали в м'яча і в хокей на траві, використовуючи замість шайби консервні бляшанки, і охоче погоджувалися прогулятись із медалістом Акбаром уздовж вулиці. Тоді на них заздро дивились усі перехожі дітлахи. А Акбар гордо подзвонював медалями і ні на кого не звертав уваги.

І сам Шурко ніби все забув. Тільки ходив якийсь трохи похмурий, тихий і вже не намагався робити хімічні досліди з сірниками у класі. Мама відгортала з-над його лоба густий чуб і казала:

— Постригти тебе треба... Ти чому такий тихий?

— Сам не знаю. Я нормальний,— відповідав Шурко, обережно намагаючись відсторонитись од матері.

І раптом історія з гаманцем знову втілила, як тріска з виру.

Вітя Непосида програв Санькові порцію морозива: він сказав, що зможе стрибнути з парашутом з витки в міському парку, але, звичайно, не стрибнув — в останню мить виявилося, що він сьогодні не у формі,— і хотів перенести стрибок на інший день, але Санько не погоджувався, і Вітя, зітхаючи і скаржачись: "Хіба ж ти людина? Тебе ж просять, а ти..." — почав вивертати кишені. Морозиво мусило бути велике, в шоколаді, "ленінградське ескімо", на це треба було двадцять дві копійки, а у Вітьки було тільки п'ять.

Тоді Санько порадив:

— А ти в підкладці пошукай! В кишені ж дірка, правда? У мене завжди все в підкладці!

Вітька поворушив рукою під підкладкою, а потім витяг руку, розтулив долоню — на долоні лежали гроші, три карбованці, новенькі, тільки ледь зім'яті три карбованці.

— З... з... з... відки вони? — пробурмотів Вітька і раптом зблід.

Санько опам'ятався перший:

— Ось! Ось тобі гроші! Ті самі, що Шурко... що тоді пропали!

Він вхопив Вітьку за барки:

— Ну. ти, тепер тобі ясно?

Вітька спробував захиститись:

— А ти доведи, що це ті ж! А може, це інші, може, це зовсім інші!

— Ще чого! Буду я доводити! Сам знаєш, що ті, сам же знаєш! Випали тоді з гаманця — і все!

— Ага, а які ж тоді він віддав мамі? Які? А, не знаєш? Значить, це не ті! — упирався Вітя.

— Ну, годі вже тобі! Крутишся, як лисячий хвіст!— Санько за звичкою, від якої його ніяк не могла відучити мама, сплюнув.— Неси гроті! Птичкіну!

Вітька похмуро дивився в землю і раптом запобігливо всміхнувся:

— Саню, Санько, а... а... нащо Птичкіну? Все одно Птичкін віддав — і все. А ми б морозива, Сань? Ніхто ж не взнає, Са-а-а...

— У-у, ти! — Санько гидливо скривився, немов розчавив гусінь пальцем.— У! Вбити тебе мало!

— Не чіпай! Не чіпай мене! Я мамі... Я Акбара! — заверещав Вітька і кинувся щосили навтьоки, через щойно скопані клумби і вогкі доріжки парку.

Світ для Вітьки потьмарився, ніби його примусили дивитися крізь задимлене скло. А що, коли Санько скаже Шуркові? Ну звичайно, скаже! Треба віддати... Тільки не зараз. Завтра вранці. Тільки не зараз... А що, коли Санько піде до його, Вітьчиної, мами? Ні, не піде! А що, коли ніде?

— Морозиво, морозиво! Ескімо, шоколадне, пломбір! — співучим голосом вабила дівчина в білому халаті.— Морозиво!

Вітька — ніби смола під ногами — не міг зрушити з місця. Одну порцію, ну що тут такого, тільки одну порцію. І яке їм усім діло? Подумаєш, тільки одну порцію. Долоня Вітьчина спітніла, як у спеку. Він уже зробив крок до продавщиці, але раптом у його вухах зазвучало Санькове:

— У-у-У, ти! — і він знову кинувся бігти, немовби й справді Санько переслідував його по п'ятах.

IV

— Птичкін, чуєш, Птичкін?

— Чого тобі? — Шурко подивився на Вітю, як на надокучливу муху.

Полохливо озираючись і тягнучи за собою Акбара,— з Акбаром він почував себе трохи певніше,— Вітька зашепотів:

— Птичкін, ходи сюди.

— А!

— Птичкін, чекай! Ну, тебе ж як людину просять. На, візьми. Це... це... ті... ти ж свої віддав, Птичкін, правда? А це... Вони в підкладці були. Знайшлись. На, Птичкін!

Гроші були зім'яті, якісь липкі, вогкі, і Шуркові раптом не схотілося їх брати.

— А! Котись ти! — вицідив Шурко і пішов геть.

Вітька злякався: як же це, як? Санько ж нізащо не

повірить, що Птичкін сам не схотів брати.

— Ні, не йди! Стій! Птичкін, мене Санько вб'є, якщо я не віддам! Він сказав... Він ще тоді сказав, що ти не брав, візьми, Птичкін! — Вітька скрпвпвся, його м'які губи ніби розпливлись по обличчю.— Візьми, тільки ти— мамі моїй, Птичкін, не розповідай, Птичкін, мамі моїй...

— Що? — Шурко дивився на Вітьку, ніби той був вісником щастя:—Ти це правду — про Санька? Він так і казав, що я не брав, правда? А звідки він знав?

— Правда. Сам від себе... Тільки ти мамі моїй...

Але Птичкін не слухав його. Насвистуючи неймовірно веселу мелодію, він рушив кудись із двору.